

בלי לאושש

נסים קלדרון/הבדלים

13.6.03 נ י נ

סילביה פלאת – אש בווערת סביב השם הזה. היא היתה משוררת חזקה. היא התאבדה בגיל שלושים. זה היה דור צעיר של אמריקנים חיפש או את פרצופו מתחת למסכה הפורייטנית של שנות החמישים. משוררי הביט – גינזברג, קורטו, פרלינגטי – הציעו לו דיוקן צועק ומרדני. סילביה פלאת הציעה לו דיוקן אחר, קול אחר. היא היתה ילדה טובה מבית טוב (ולא־שמח), שלמדה בכתי ספר טובים, שהתחילה לכתוב סונטות סדרות ומהוגנות. אבל מהר מאוד גילתה שהגוף והנפש עושים בה שמות. בין אישפוז לאישפוז, בין נישואין לבגידה, בין אהגות קרחתנית לבין קריירה ספרותית קרחתנית, בין ניסיון התאבדות לניסיון התאבדות, היא היתה בשביל דור שלם של אמריקנים המחשה חיה לקריסה הפנימית של הילדה הטובה מן הבית הטוב.

סילביה פלאת היתה המשוררת של זר הצבעונים העטוף בצלופן ליד מיטת בית החולים הצחורה, אחרי ניסיון התאבדות נוסף. הביאו לה זר כדי לשמור על הסדר הטוב. אבל היא כתבה על הצבעונים כאילו היו דם זורם ופה טורף. הילדה הטובה מעולם לא נטשה אותה, ואת הכתיבה שלה (וגם הגנה עליה מפני הפוזה של המורדל־יאבון), אבל רעד עובר כבשר כאשר העין קוראת את שורות השיר. הילדה הטובה מן הפרבר המהוגן שמעה משהו מן הקולות ששמע אורפאוס – על היופי שאין לו גבולות מהוגנים ועל המוות שאין לו גבולות מהוגנים. (בשנה שעברה ראה אור 'אריאל' ושלוש נשים, מבחר משיריה של סילביה פלאת בתרגומה המשובח של סבינה מסג, הוצאת הקיבוץ המאוחד).

אבל האש שבה נגעה סילביה פלאת בשיריה לא בווערת בספר 'היומנים של סילביה פלאת 1950-1962' (בתרגומה של אנה הרמן, ידיעות אחרונות). זה ספר מבין זה ספר מנרנר. אין שום סיבה לתרגם ספר כזה. יש מעט סופרים – קפקא, ברנר – שכל אות שהניחו על הנייר נכתבה בשכל ובלהט. רבים יותר הסופרים, שכל גדולתם בכחירה שהם בוחרים מה לתת מעצמם ומה לא לתת. המעצור הוא יצירתי לא פחות,

בסוף, על זיקנה, על מוות וכו' (כרמל). אם סילביה פלאת רצה אחרי המוזה והיא בורחת ממנה, הרי יוליה וינר בורחת מן המוזה, והמוזה מתאמצת לדרוף אחריה. כדאי לה. כי וינר היא עניינית, מרוכזת, מחליטה על נושא (כסף או זיקנה או ירושלים) ולא מניחה לו לחמוק, או "לאושש" או "להתאבד". ואם סילביה פלאת כתבה יומנים מפוייטים, כתבה יוליה וינר שירים דמיוניים, בידיעה איך לבחור פרט אחד מתוך רבים, ובהתגרות מכוונת כלפי ה"פואזיה" שבביוגרפיה. לא אצטט מן השירים האלה. אין בהם שורת־מחץ אחת, אלא דיבור מתמשך, עובר ממגרש חניה מרופט בירושלים לרשימת רהיטים בדירה מוסקבאית, עובר מסיפורים קטנים לפאתוס שמסרב להיות קטן (אבל לא מפסיק להיות מפוכח). במקום התפייטות יש לה, ליוליה וינר, הומור יבש, נסיון חיים, קצב חר־פעמי משלה, ומתרגמת שלא "נחגרת בהילת ערפל". קיראו את הספר הזה. הוא מפתיע. הוא לא דומה לשירה, הוא שירה.

calderon@bgumail.bgu.ac.il

לרוב יותר, מן השטף. הידיעה מתי לשחק עושה את השיר לא פחות מן הידיעה מתי לרבר. ואם לגבי רבים כך – לגבי סילביה פלאת על אחת כמה וכמה. השפתיים הקפוצות של הילדה הפורייטנית – הן שעושות את האש המתפרצת מן הפה לאש. בלי השפתיים הקפוצות האש איננה אש. היא פטפוט. היא אפילו פינוק.

יש משהו מפונק לחלוטין במחשבה שליוותה את פלאת שנים רבות מחייה, כי ראוי שתניח אחריה (בצורת יומן) כל בדל הרהור שעלה בה; כי ראוי שתספר לדורות הבאים על כל ארוחת בוקר שלה ועל כל פגישה טריוויאלית ולא־טריוויאלית שלה. אם היה לה צורך אוכססיבי לכתוב – הרי היומנים שהשאירה הם מקור חשוב לחוקר וספרות רעה לקורא. החוקר, מוטב שיתייגע על היומנים האלה. הוא ימצא בהם, בין הרבה טרחנות והרבה רגשנות, מפתחות והסברים לשיריה. אבל הקורא, שחי את שיריה החזקים של סילביה פלאת, לא רק שלא ימצא ביומניה את העוצמה, הוא עשוי עוד לחזור אל השירים מלווה בטעם רע של "שיריות".

בין הדברים המשמימים הרבים שיש בספר הזה, המשמים שבכולם הוא המאמץ לעטוף כל דבר בעטיפה מיופית של "פואזיה". פלאת לא סומכת על המוזה שתופיע, היא מנרנדת לה, מתחנפת אליה, נאנחת לקראתה. והמתבגמת עוזרת לה. למשל: "יצאתי מהבית שמעבר לרחוב מעט לפני חצות, חולה מרוב כיסופים שלא באו על סיפוקם, [...] הלבנה במילואה, הרת אור, נראתה משונה מבעד לעבים המתחשרות, [...] אך עלוות העצים איוושה, [...] שני הפנסים שמעל גרם המעלות הקרמי נחגרו בהילת ערפל מאובכת". גם "הרת אור" וגם "מתחשרות", גם "מאוששת" וגם "מאובכת" – כל ארגו הכלים של הלידיקה נמצא כאן, והלידיקה עצמה בורחת על נפשה. היא מפחדת לטבוע בנוזל חשוד. אלכסנדר פן קרא לו פעם "רידיקה".

למזלי, הגיע אלי, בזמן שקראתי את ספר היומנים של פלאת, ספר שירים אחר, הפוך. כתבה אותו משוררת ישראלית לא ידועה בעולם, ולא ידועה בארץ, בשם יוליה וינר. תרגמה אותו – מרוסית – חמוטל בריינר. הספר נקרא על